

II. tečaj
1849.

V četrtek 29. sušca.

13. list
I. polovice.

Tašica.

Milo tašica prepéva
U zeleni gajbici;
De žaluje vboga reva,
Pač ni v mislih Milici.
Rada 'z gajbe bi zletela,
Tje v poslopje ptičic v log
S tovaršicami skup peta,
In letala z njimi krog.

Milica ji hrano dáje,
V némar vrática pustí —
Sužnja tašica žverglaje '
"Z gajbice na vert zletí.
Žalostna se tje ozira
Zdaj neskerbna Milica:
Po gredáh červé pobira
Oprostena tašica.

Na deklični' grédi rano
; Vsaki dan zažvegló,
Si červiše íše v hrano
Vertec zalo obródi.
Al marsktera še sólzica
Zmóči lice Milici:
„Prid', oh prid' nazaj mi, ptica,
Jédta boš nar' glajs' rěči. —

Kaj ji pravi drobna ptičica, i
Drobna ptica tašica?
„Bi ti hotla bit' jetnica,
„Dobro jést' le, Milica?“
Deklica je odmajala.
Pravi ptica, govori:
„Prosta raj tud' jaz skakljala,
„Vselej sim, kot v ječici.“

Kar zjasní se tamno lice,
Žalost Milična je preč,
In odslej nobene ptice
Ne zapíra v gajbo več.

B. Tomšič.

Kar je pošteno nar dalje terpi.

(Resnična zgodba v poduk.)

Še ni léto minilo, da so neomoženo žensko blizo 30 lét zavoljo tatvine v Ljubljano na pravico pripeljali. — Ker hudodelnica še živi, njeno ime po keršanski dolžnosti zamolčim. Le toliko povem, kar je treba —

Sodník. Ali veš, zakaj da si sém pripeljana?

Ona (z zajokanimi očmi:) Vém. Zavoljo tatvine, ki sim jo dopernesla. Ali milostljivi gospod! takó vas prosim, kakor se Bog prosi: Nikar me tako hudo ne sodite, kot kakšno navadno tatico. Vse natanjko in po pravici vam bom povédala. (Si obriše solzne lica.) Potem takó pravi: Kakor sim že povédala, sim mojškra. Nimam več starišev in žive duše svojih na tem svetu ne. Čisto sama se moram živíti. To, kar s šivanjem zaslužim, gre sproti vse za jed, obléko, obutvo, staniše in druge potrebne reči. Vender sim zmiraj pošteno živela. Nihče mi ne more skazati, da bi bila komú kedaj le toliko vzela, kar je za nohtam černiga. — Zdaj pa sim imela nekaj časa strašno slab zaslužek. Prisiljena sim bila, gospodarju plačilo od staniša za tri mesce dolžna ostati. Gospodar me vseskozi tirja. Sram me je že bilo. Prosim neko vdovo, ki je v tisti hiši stanovala, da bi mi le toliko posodila, da gospodarja plačam. Zakaj vedila sim, da ima. Obljubila sim ji verniti, berž ko zaslužim. Ona pa se izgovarja, da nima, da ne more nikakor. Dva-, trikrat jo zaprosim. Zastonj. — Popoldne se spravi žena v cerkev. Ključe pa v kuhinji pod eno poveznjeno kozo vtakne. Ni vedila, da sim jo jaz vidila. Da bi je tako ne bila! (Se ihti.)

Ko odide, me začne nesrečna misel obhajati, se natihama njenih denarjev polastiti. Vest me ojstro svari. — Ker me je pa gospodar vedno za plačilo naganjal, se nisim mogla premagati. Vzamem ključe, odprem hišo, potem skrinjo, in zmaknem dvanajst goldinarjev srebra. V skrinji pa je bilo morde čez sto goldinarjev. Berž ko pa toliko zaslužim — sim bila že poprej sklenila — jih bom natihama spet vernila. Mislila sim, da jih timčasi žena ne bo pogrešila. Nato spet zaprem in ključe na njih mesto položim. Plačam gospodarja. Tudi si kupim nekoliko nar potrebnišiga živeža. Jez reva nisim pomislila, da zna to moje skrivno ravnanje na dan priti. Ali še enkrat rečem: Kakor je Bog v nebesih, takó res sim jez mislila denarje natihama poverniti. (Še bolj se ihti.)

Sodnik. Ljuba moja! Po postavi je slehern, ki za-

volj svojiga dobička drugimu kako premakljivo blagó brez njegoviga dovoljenja vzame, tatvine kriv. Ako je tat že 14 lét star, in je čez pet goldinarjev iz zaperte shrambe vkradel, je pa kriv hudodelstva tatvine. Sodi ga sodba za hudodelnike ali kervava sodba. Vse to tudi na te spada. Izgovor, da si mislila denarje poverniti, nič ne velja. Takó bi lahko vsak tat rekel, če bi tudi res ne bilo.

Pa ko bi tudi res bilo, tatvina vender le greh, hudobija ostane. Móra se po cesarskih postavah že tukaj kaznovati, škoda pa poverniti.

Ona. V jok, da se ji solze curkama utrinjajo, in prosí: Za pet ran božjih, prizanesite mi samo zdaj! Nikoli več ne bom kaj takiga storila.

Sodnik. Jaz moram po postavi ravnati. — Ali misliš vdovi denarje za terdno poverniti?

Ona. Oh, gospod! vse do zadnjiga krajcarja bom povernila. Le naj mi bo za prvič prizaneseno. Oh, kaj bodo le ljudje rekli, kaj bodo ljudje rekli! Poprej sim hodila tudi po hišah šivat. Kdo me bo zdaj v hišo vzel? Oh, oh, kaj sim mislila, kaj sim mislila! (Milo milo naglas joka.) —

Ker je svojo hudobijo precej obstala in se je zlo kasala, je bila le na tri tedne v ječo in k povračilu škode obsojena. Sicer bi bila kazen hujši bila.

Tatvina pa je tako na dan prišla: Gospodarju se je čudno zdélo, da mu je mojškra od treh mescov plačilo na enkrat odrajtala. Kmaló nato pogreší vdova vkradeni denár. Precej sodi tatico mojškro. Vpraša gospodarja, če ni od mojškre pred nekoliko dnevi plačila dobil. Pravi da je. Zatoži vdova mojškro pri gosposki, kjer vse obstojí. Po postavi jo je gosposka do sodbe za hudodelnike v Ljubljano poslala. Slišali ste, kakó se se ji je tukaj godilo. —

Rekli bote: Vdova je pa vender nevsmiljena bila, da ji ni hotla posoditi, in da se je še celó lagala, da nima. Se vé, da to kratkó in malo ni bilo po keršansko. Ali, če

ravno bi ti kdo v sili lahko pomagal, pa noče; okrasti ga ne smeš. Stari pregovor pravi: *Kar je pošteno, nar dalje terpi.* J Navratil.

Najdenje Idriskiga rúdnika.

Mnogo imá naša draga domovina lépih, imenitnih in bogatih krajev, ki jih popotniki zvnajnih deželá pogosto obiskujejo. Med témi je tudi rudnik v mestu Idrii, 10 ur hodá od Ljubljane. Léta 1497 je bil ta kraj z gostimi in velikimi mejami obdan. Obiskovali so ga dostikrat lovci, ker se je v teh gozdh veliko zverine nahajalo. Stanovali so poléti tukaj tudi budnarji ali pintarji, kateri so narejeno posodo v Teršt in Ljubljano pošiljali. Eden teh budnarjev nese en večer v bližnjo reko škafe namočit. De bi jih voda ne odnesla, nameče v nje peska, kteriga je dovelj na pokrajini reke ležalo. Ko drugi dan po namočene pride, jih s peskam vred ne more vzdigniti. To se mo čudno zdi. Nabere enmalo tega rudeče-černiga peska in ga nese zlatarju pokazat. Zlatar ga spozna za sreberno rudo. Ko se je ta novica razglasila, so 3 bogati možjé mnogo delavcov najéli in rudo v hribih iskali, iz kterih je bila voda pesek nanesla. Ker pa dolgo časa nič ne najdejo, so ubožali. Morajo od lotenja odstopiti. To ne prestraši četertiga, kteri je delo prevzel. Kopljejo in kopljejo. Že strašno globoka je rudnica. Ali do rude le ne pridejo. Gospodar je bil že toliko denarja potrosil, de ne more več delavcov plačati. Delavci hočejo plačo imeti. On pa nima nič. Skrije se jim. Delavci prihromé pred njegovo hišo. Strašno rogovilijo in kričijo po plači. V velikim strahu je njegova žena. Ker vidi, de ni mirú, jim verže z okna svojo zlatnino in srebernino. S tem jih vmirí. Kupijo si kruha in grejo spet na delo.

Čez nekoliko dní vstane spet velik hrup. Delavci deró naravnost proti gospodarjevi hiši. Prevelike groze ne vé žena, kaj de ji je početi. Sklene, jim vse svoje bóljši oblačila dati in tako delavce zadnji krat plačati. Že so blizo in vpijejo iz celiga gerla. Žena strahú komaj na no-

gah stoji. Pa čuj, kaj je to? — „Ruda, ruda! do rude smo prišli!“ — se razlega po ulicah. Delavci ukajo, de ni kraja, ne konca. Kdo popiše iznenadno veselje žene in pa še bolj njeniga moža, ko je to veselico zvedil! De so bili tisti dan vsi prav dobre volje, mi ni treba praviti.

Odslej do léta 1510 so on in njegovi nasledniki v Idrii sreberno rudo kopali in prid marljivosti mirno uživali. Njih stroški so jim bili stoterno povernjeni. Kaj de se je s tem v Evropi srebra nar bogatejšim rudnikom še pozneje godilo, bom drugo pot popisal. Zdaj le še toliko, de je zdaj cesarski, in de so bili do rude prvič ravno na svetiga Ahacija dan dospeli. Torej obhajajo Idričani god sv. Ahacija (22. rožnika) še dan današnji z veliko procesijo.

Mrak.

Nektere posebne lastnosti žival.

Nar bolj znajdeni in omikani ljudjé ne živé vselej v takó zedinjenih družbah in v takó lepi zastopnosti kakor mnogotere živali; vsaka žival se večidel nar raji pri svoji enakosti znajde; torej vidimo tiče marsikteriga plemena na cele oblake, ribe v velikih trumah, druge živali v neštevilnih čedah. Tovaršljivo speljujejo svoje potrebne dela, vse svoje igrače ali kratkočasnosti; tako tudi svoje preseljevanja iz dežele v druge daljne dežele; kakor ptiči pod nebam ravno takó tudi ribe v morjih; pokorne so svojim bolj zastopnim ali močnejim voditeljem, kakor vidimo pri čbèlah, mravljincah, žerjavah i. t. d.

Veliko zastopnost razodevajo mnoge živali pri skrivanji, vhitanji in branjenji svojih mladičev; ene stavijo svojo zalogo na tak kraj, de zvaljena mladina precej živeža dóbi; druge, kakor raki, škorpjoni in pajki skrivajo in nosijo svoje mladiče pod svojim životam, zopet druge jih spravijo pri nevarnosti na svoj herbet, in jih z njimi bežeč vhitajo. Marsiktere ptice ali tudi zveri si umejo svoje gnejzda v nar bolj skritih in varnih krajih narediti, in svoje mladiče v sili tudi z nevarnostjo svojiga lastniga

življenja serčno branijo; nikoli ni kokoš in mende tudi druga žival bolj serčna in junaška, kakor kader je nad tem, de bi svoje mlade branila; pri nevarnostih jih ne skliče pišek in ne spravi samo pod perute, ampak pri veliki sili bi se še clo sama v sovražnika zagnala. Marsiktera ptičica bi, ko se le da, ne zletela pri kaki nevarnosti naravnost iz gnjezdica, ampak bi tekla nekoliko tjè po tléh, in potem bi se še le vzdignila, de bi gnjezdica ne ovadila.

Ene živali so bolj plašne in boječè, kakor, postavimo, zajc; ta beží, ko le more, pa vender, ko ni drugači, se tudi z ugrizenjem brani; druge so bolj serčne, posebno vse zgrabljive zveri; te ne popusté svojih mladih, ko bi imele ravno pri tem konec storiti. Vsaka žival ima za brambo svoje orožje, in dobro vé, kako braniti se, ali z ugrizenjem, zbodenjem, vpičenjem ali z opraskanjem, bercanjem i. t. d. Tudi dobro vé, kam zopernika nar bolj práv zadeti. Mnoge zveri, kakor volkovi, gredó večkrat združene na róp, druge živali se jim pa tudi združene stavijo in branijo, de je velik boj, de jih od ene in druge strani po več pogine. Marsiktere veči živali so pri tacih bojih še veliko bolj hitre, zvite, ročne in previdne od nar bolj umniga in umetavniga človeka.

(Konec sledi.)

Oroslan ali lev.

(S podobšino.)

Obljubili smo, svojim dragim mladim bravcam vsako četert léta nar manj eno podobšino kake bolj neznane živali, rastline i. t. d. brez plačila podati. De ostane mo mož beseda, náte danes za prvo četert prvo podobšino. Začnemo s kraljem vsih štirinogatih živál, oroslanam ali levam.

Bôje ali barve je oroslan večidel rujavkastorumen e. Sprednja polovica je s strašno veliko grivo obrašena. Rep, ki mu do tal visi, ima na koncu šop. Zobje in parklji so neizrečeno ostri. Vida in sluha

je tudi kaj dobriga. Oroslanova dolgost znese večidel po 5 čevljev, visokost 3 čevlje. Rep je čez 2 čevlja dolg.

Kralj živalski mu pravijo od nekdanj zlasti zavolj njegove moške postave in pa grozovitne moči. Takó možki se pa vidi sosebnó po svoji veliki grivi. Ta mu pokriva glavo, vrat in pleča. Kako je pa močan? Vola ali konja zagrabi in verže na pleča kot muho. Preskakuje z njim jame in germovje ko de bi komarja na sebi imel. En mahlej njegove sprednje noge prebije konju herbtiše. Z enim mahlejem svojiga repa treši nar močnejiga moža na tla. Zamore 30 čevljev dolge skoke delati. Kadar on lakote ručí, trepetajo strahú vse zverine. Nar serčniši psi začnejo cviliti in se stiskajo k človeku. Goveja živina muka z zadušnim glasam. Konji bijejo nepokojni ob tla in se obračajo na vse strani. Ovce se s klaverno glavo ena k drugi stiskajo in ko okamnjene stojé. Nar hujši zverine se tresejo in v svoje luknje bežé. Po vsi pravici se tedaj imenuje oroslan kralj vsih štirinogatih žival. Je pa tudi grozoviten njegov glas. Kakor strašni grom se vali po pušavi, de se okrog in okrog razlega. Sleherniga, ki oroslano vo rjoenje prvič sliši, groza strese. — Nar večji in hujši oroslani so v Afriki, nar vročejšim delu zemlje.

(Konec sledí.)

P e s t ú n.

Medvedka ima ponavadno po dva mladička na leto, eniga medveda in eno medvedko, in sicer mesca prosenca, ali svečana. Ta dva mladiča vodi po letu povsod seboj. V jeseni pa njo od sebe odžene. Njega priderži. Zakaj? Zato, de prihodnje léto novima mladičema svoje matere streže in jih tako rekoč péstuje. To je na Ruskim, kjer je dosti medvedov, sploh znano. In ravno zato tega eno leto stariga medveda „pestun“ imenujejo. On medvedki povsod sledí. Mora mnogoverstne majhne opravila opravljati, mladiča čez potoke in mlake ali luže prenašati, jima živež iskati in podajati. Če svoje službe dobro ne oskerbuje, ga pa mati našeska. — Neki ruski pastir je to prigodbo vidil: Medvedka pride s svojima obema mladima in s pestunam k veliki mlaki. Pastir se je bil blizo na

hribu skril. Vse je lahko vidil. Pestún prenese narprej po svoji dolžnosti eniga mladiča na herbtu čez. Srečno je z njim na uni kraj dospél. Verne se po družiga. Vzame ga na herbet. Pa že njegova počasna hoja je kazala, de nima nič kaj veselja do tega dela. In zares verže svojo butaro v mlako. Se le po hudim renčanji starke se z revčeta-
tam spet opèrti in ga prenese. Ali komaj stopi na suho, ga starka s svojimi sprednjimi nogami také oklofutá, de dolgo ne more vstati. P. M.

Zena in kokóš.

(Basen.)

Žena je iméla kokóš, ktera ji je vsak dan jajce znesla. Ko bi jo bolj obilno redila in pasla, si misli žena, bi na dan po dvě, morde še po tri jajca od nje dobivala. Zatorej jo začne prav obilno pitati. Kokóš pa jenja nesti. Lakomnost je človeku velikrat v potrato.

Pomen velikonočnih olupkov.

Léta 1529 je bila pri nas na Krajnskim zavolj turške vojske prejšniga léta in pa tudi zavolj nerodovitnosti zemlje také velika lakota, de bi se bila za en hlebec kruha lahko cela njiva kupila. O veliki noči tega hudiga léta niso ljudje družiga, kakor same repje olupke pri hišah imeli. V spomin tega so potlej na velikonočno nedeljo repje olupke (alelujo) jedli, in ta navada se je pri Slovencih do današnjiga dne ohranila.

Smešnica.

Dva tičarja vzameta na tičji lov mladiga učenca. Zapovesta mu, de móra prav tiho biti. Ali komaj učenc v hosti trumo tičev zagleda, začne na ves glas po latinsko vpiti, koliko trumo tičev de vidi. Tiči pa zavolj vpitja vsi v stran zleté. Tičarja, vsa razkačena, se deréta nad njim: Če nisi mislil molčati, pa bi z nama šel ne bil. On pa: I kaj šenta sim jez vedil, de tiči tudi po latinsko umejo!

Nenavadne besede v tem listu.

Gajbica, namesto † foglovž. — *Ovaditi* ali izdati. — *Stanise*, namesto † kvartír.

Rozalija Eger, založnica. *J. Navratil*, vrednik.